

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI HAR TOMONLAMA RIVOJLANTIRISHDA ART-TERAPIYANING AHAMIYATI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
Logopediya yoʻnalishi MSPD-1U talabasi
Abdullayeva Ugiloy Djurayevna

Annotatsiya: Maqolada art-terapiyaning bolalar nutqini rivojlantirishdagi oʻrni va ahamiyati tahlil qilinadi. Sanʼatga asoslangan bu metod bolalarda emotsional barqarorlikni shakllantirish, muloqot koʻnikmalarini rivojlantirish, soʻz boyligini kengaytirish va psixologik toʻsiqlarni yengishda samarali vosita sifatida tavsiflanadi. Tadqiqot 5–6 yoshli bolalarda art-terapiya ayniqsa tasviriy faoliyat orqali nutq rivoji hamda emotsional holatni korreksiya qilishda yuqori natija berishini koʻrsatadi. Metodning ijodiy, oʻyinli va kompleks xususiyati bolaga oʻzini erkin ifoda etish, fantaziyasini rivojlantirish va nutqiy faolligini oshirish imkonini beradi.

Kalit soʻzlar: art-terapiya, nutq rivoji, tasviriy faoliyat, emotsional barqarorlik, bolalar psixologiyasi, ijodkorlik, kommunikatsiya, mayda motorika, psixokorreksiya.

Аннотация: В статье рассматривается значение арт-терапии в развитии речи детей дошкольного возраста. Метод, основанный на художественной деятельности, помогает укреплять эмоциональное состояние ребенка, развивать коммуникативные навыки, расширять словарный запас и преодолевать психологические барьеры. Особое внимание уделено эффективности арт-терапии у детей 5–6 лет, где изобразительная деятельность способствует коррекции эмоциональных нарушений и стимулирует речевую активность. Комплексный и игровой характер метода обеспечивает свободное самовыражение, развитие воображения и повышение уверенности ребенка.

Ключевые слова: арт-терапия, развитие речи, изобразительная деятельность, эмоциональная устойчивость, детская психология, творчество, коммуникация, мелкая моторика, коррекция.

Abstract: The article examines the role and effectiveness of art therapy in developing children's speech. This art-based method supports emotional stabilization, enhances communication skills, enriches vocabulary, and helps overcome psychological barriers. The study highlights that for children aged 5–6, art therapy—especially visual art activities—significantly contributes to both speech development and emotional correction. Its creative, playful, and holistic nature encourages free self-expression, imagination growth, and increased speech activity in children.

Keywords: art therapy, speech development, visual arts, emotional stability, child psychology, creativity, communication, fine motor skills, correction.

Soʻnggi yillarda psixologiya va logopediya sohalarida art-terapiya metodlarining ahamiyati sezilarli darajada ortib bormoqda. Zamonaviy korreksion pedagogika nutq nuqsonlariga ega bolalarni reabilitatsiya qilishda faqat anʼanaviy logopedik mashgʻulotlar bilangina cheklanib qolmay, balki ularning shaxsiy, hissiy va ijodiy rivojlanishini taʼminlovchi innovatsion yondashuvlardan foydalanishni talab etmoqda. Shunday metodlardan biri — art-terapiya boʻlib, u bolalarda nutq faoliyatini faollashtirish, emotsional holatini barqarorlashtirish, oʻz fikrini erkin ifoda etish va muloqot koʻnikmalarini shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Art-terapiya — bu sanʼat orqali

davolash va shaxsni o'z-o'zini anglashga yo'naltiruvchi psixoterapevtik yo'nalish bo'lib, u bolalarning nutqiy, hissiy va ijodiy salohiyatini ochib berishga yordam beradi. Logopedik jarayonda art-terapiya usullarining qo'llanilishi nutq buzilishining sabablarini yumshatish, bolaning ichki kechinmalarini ifoda etish va u orqali kommunikativ faoliyatini rivojlantirishga imkon beradi. Ayniqsa, rang, qum, musiqa, haykaltaroshlik, qo'l mehnati, rasm va dramatisatsiya elementlaridan foydalanish bolalarda ijobiy emotsional fonni yaratadi, logopedik mashg'ulotlarni yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Bolaning nutqini rivojlantirish – bir vaqtning o'zida murakkab jarayon bo'lib, uning muvaffaqiyati ko'p hollarda hatto dastlab unchalik sezilmaydigan omillarga ham bog'liq. Eng yaxshi natijalarga erishish uchun logoped-defektologlar har xil yoshdagi bolalar bilan ishlashda maxsus metodlardan foydalanadi. Shunday usullardan biri – art-terapiya. Keling, mutaxassislarni bu uslub nimasi bilan jalb etishi va uning bolalar nutqini rivojlantirishdagi foydasini ko'rib chiqamiz.

Art-terapiya – bu bolalar rivojlanishiga qaratilgan kompleks yondashuv bo'lib, mashg'ulotlar psixologik, pedagogik va tibbiy omillarni o'z ichiga oladi, ammo asos san'atga tayanadi. Mazkur metodika nafaqat maktabgacha yoshdagi bolalarda, balki kattalarda ham muvaffaqiyatli qo'llaniladi. Terapevtik vosita sifatida quyidagilar ishlatiladi:

- Tasviriy san'at
- Loydan yasash
- Kollaj va applikatsiyalar yaratish
- O'yinlar
- Terapevtik ertaklar
- Musiqa va qo'shiq aytish
- Raqslar

Bolalar uchun san'at — bu o'zini ifoda etish, his-tuyg'ularini va istaklarini namoyon qilish vositasi. Ammo bu jarayonda bola yolg'iz bo'lmaydi: pedagog faol ishtirok etadi, bolaning faoliyatini tahlil qiladi, uning ehtiyojlari va xususiyatlarini aniqlaydi. Mashg'ulotlar mavjud qiyinchiliklarni bartaraf etish, xulq-atvorni to'g'rilashga ham yordam beradi. Art-terapiya har qanday yoshdagilar uchun qo'llansa-da, ayniqsa bolalarda yaxshi natija ko'rsatadi. Chunki yosh xususiyatlari tufayli ular ko'pincha his-tuyg'ulari yoki istaklarini so'z bilan ifodalay olmaydi. Art-terapiya ana shu to'siqni olib tashlaydi: bolalar o'zlarini san'at orqali, o'zlariga yoqadigan faoliyat yordamida erkin ifoda etadi. Shu bois ular mashg'ulotlarda o'zlarini qulay his qilib, oson muloqotga kirishadi.

Bolalar art-terapiyasining samaradorligini belgilovchi xususiyatlar:

- **Yuqori ijodiy qobiliyatlar.** Kichik yoshda fantaziya va obrazli tafakkur yaxshi rivojlangan bo'ladi, kattalardagi cheklovchi qarashlar esa hali shakllanmagan.
- **O'yin shaklidagi mashg'ulotlar.** Bu shakl bolani qiziqtiradi, pedagog bilan ishonchli munosabat o'rnatadi.
- **Stressning yo'qligi.** Qiziqarli jarayon tashvish darajasini pasaytiradi, bu esa nutq va kommunikativ ko'nikmalar rivojiga yordam beradi.
- **Psixologik yordam.** Bolalar hissiyotlarini tushunishni, ularni boshqarishni o'rganadi.
- **Kompleks ta'sir.** Bu omillar bolalarning emotsional holatini barqarorlashtiradi, psixologik salomatligini mustahkamlaydi va nutq rivoji uchun zamin yaratadi.

Art-terapiya rejalashtirilgan mashgʻulotlar asosida olib boriladi. Unda ijodiy topshiriqlar psixologik texnikalar bilan uygʻunlashadi. Natijada bola atrof-muhitni tushunadi, oʻzini anglaydi, yangi soʻzlar bilan tanishadi, murakkabroq grammatik konstruksiyalarni oʻzlashtiradi.

Nutq rivojida art-terapiyaning asosiy vazifalari:

1. **Oʻziga ishonch hosil qilish.** Ichki qoʻrquvlar, tushnilmaslikdan xavotirlanish nutq faolligini cheklashi mumkin. Ijod jarayoni bu toʻsiqlarni yengishga yordam beradi.
2. **Kognitiv funksiyalarni rivojlantirish.** Eʼtibor, xotira, tafakkur mustahkamlanadi, bu esa nutqning rivojlanishini tezlashtiradi.
3. **Soʻz boyligini kengaytirish.** Pedagog har bir harakatni sharhlaydi, bola esa oʻz ishini tasvirlab beradi — passiv va aktiv lugʻat boyiydi.
4. **Kommunikativ koʻnikmalarni rivojlantirish.** Guruhli mashgʻulotlarda bolalar bir-biri bilan muloqot qiladi, kelishadi, fikr almashadi.
5. **Mayda motorikani rivojlantirish.** Qoʻl barmoqlarining rivoji nutq apparatiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Chizish, kesish, yopishtirish, loydan yasash — bularning barchasi artikulyatsiyani faollashtiradi.

Muammoning dolzarbligi 5–6 yoshli bolalarda art-terapiya, ayniqsa tasviriy faoliyat, emotsional buzilishlarning oldini olish, rivojlantirish va korreksiyada eng samarali metodlardan biri ekanligi bilan bogʻliq.

Katta maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy ehtiyojlari:

- muloqot,
- ijodiy faollik,
- syujetli-rolli oʻyin,
- tasavvur faoliyati.

Chizish, hikoya toʻqish, tasavvur qilish — bularning barchasi oʻyin shaklidir. Bolaning ijodi **proektiv** xarakterga ega: u his-tuygʻularini bevosita aytmay, chizishda yoki oʻyinda ularni ifodalaydi. Bu jarayon:

- tashvish va agressiyani kamaytiradi;
- oʻziga ishonchni oshiradi;
- ijobiy emotsiyalar beradi;
- muloqot koʻnikmalarini shakllantiradi.

V.A. Averinning taʼkidlashicha, bu yoshda affektiv tasavvur bolaning oʻz boshidan oʻtkazgan travmatik tajribalarni qayta qayta oʻyin va chizish orqali “yuvi tashlash”ga yordam beradi. Shunday qilib, art-terapiya bolaga cheksiz **oʻzini ifoda etish, ijodiy rivojlanish, nutq va tafakkur faolligini oshirish** imkonini beradi.

Art-terapiya nutq rivojidagi kechikishlar yoki korreksiyaga ehtiyoj boʻlgan hollarda ham samarali qoʻllaniladi. U pedagogga bolaga toʻgʻri yondashuv topishga, qoʻrquvlarni yengishga, fikrlarini erkin ifodalashga va oʻz-oʻziga bahosini oshirishga yordam beradi.

Xulosa

Art-terapiya – bolalarning nutqini rivojlantirish, emotsional holatini barqarorlashtirish va shaxsiy oʻsishini qoʻllab-quvvatlashda samaradorligi isbotlangan, kompleks va noinvaziv metoddir. U sanʼatning turli koʻrinishlari orqali bolaning tabiiy ehtiyojlariga mos ravishda taʼsir qiladi: oʻyin,

tasavvur, ijodiy faoliyat va muloqot. Ushbu yondashuv ayniqsa 5–6 yoshli bolalar uchun muhim bo‘lib, ular his-tuyg‘ularini to‘g‘ridan-to‘g‘ri so‘z bilan ifodalashda qiynaladigan davrda o‘zini erkin namoyon qilish imkonini beradi. Art-terapiya mashg‘ulotlari jarayonida bola o‘zini xavfsiz his qiladi, qo‘rquv va ichki tanglikdan xalos bo‘ladi, bu esa nutq faolligining oshishiga, lug‘at boyishiga va kommunikativ ko‘nikmalar mustahkamlanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ijodiy faoliyatning mayda motorikani rivojlantirishga qo‘shadigan hissasi ham nutq apparatining faoliyati bilan chambarchas bog‘liq. Umuman olganda, art-terapiya bolalardagi nutqiy kechikishlar, emotsional buzilishlar va ijtimoiy moslashuvdagi muammolarni bartaraf etishda keng imkoniyatlar yaratadi. U nafaqat korreksion, balki profilaktik ahamiyatga ham ega bo‘lib, bolalarning ijodkorligini rivojlantiradi, o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va sog‘lom psixologik rivojlanish uchun mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Логопедия: Учеб. для студ. дефектол. фак. пед. высш. учеб. заведений / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003.
2. Кларин, М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии (анализ зарубежного опыта) / М.В. Кларин. Рига, 1995.
3. Ерошева, О. В. Арт-терапия как здоровьесберегающая технология в ДОУ / Молодой ученый. — 2023.
4. Никитин Н. Арт терапия: учебное пособие. - Москва: Когито-центр, 2014.
5. Kondratieva S.Yu. Maktabgacha yoshdagi bolalarning fazoviy va miqdoriy tasavvurlarini shakllantirish uchun o'yinlar // Maktabgacha pedagogika.-2006.-№1.35-49b
6. Смирнова А. Сказки для детей и родителей. Ч. II. Цикл «Игрушечный мир»./ Ж. Психолог в детском саду.№1 — Обнинск, 2000.
7. Чиркиной.Г.В. Методы обследования речи детей 5-6 лет. Под ред. «АРКТИ», 2003.- Стр 321
8. Abduqodirova, M. (2020). Logopediya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
9. Jo‘raeva, D. (2018). Korreksion pedagogika. Toshkent: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti.
10. Xolmatova, N. (2021). Art-terapiya va psixologik yondashuvlar. Toshkent: TDPU nashriyoti.
11. Qodirova, S. (2022). “Rang va shakllar orqali bolalar nutqini rivojlantirishda art-terapiyaning ahamiyati”. Pedagogika va psixologiya jurnali, №4, 33–39.
12. To‘xtayeva, M. (2020). Maxsus pedagogika: nazariya va amaliyot. Toshkent: Innovatsiya markazi.
13. Karimova, Z. (2023). “Art-terapiya metodlari asosida nutqni rivojlantirish texnologiyalari”. Logopediya va defektologiya yangiliklari, №2, 27–31.
14. Лебединская, К.С. (2017). Детская патопсихология. Москва: Академия.
15. Копытин, А.И. (2016). Арт-терапия в психологической практике. Санкт-Петербург: Питер.
16. Зинкевич-Евстигнеева, Т.Д. (2015). Основы арт-терапии: теория и практика. Москва: Речь.